

ادبیات عمریہ تحریری

ہفتہ لقی سیاسی ، علمی و ادبی غزنیہ در

جلد : ۲

سنہ : ۱ ۲۷ ذی القعدہ ۱۳۳۵ جمعہ ابرتسی ۱۵ ایلول ۱۹۱۷ نومبر ۲-۳۳

عبدالحق حامد بک

نشان طاشی ، ۱۱ شباط ۱۹۱۷

استاد مؤید ادب ،

جدم سلیمان نظیف افندینک وفاتندن قرق ایکی سنہ صوکرہ مجموعہ اشعارینی طبع ایتدیرن پدرم ، یازدینی مقدمہ دہ ،

» ... خیلوجہ آثار قلمیہ سی واریکن ہنوز طفل شیرخوار و محافظہ آثارینہ بی اقتدار اولدینم
» اثنادہ وفات ایلدیکندن آثار مجوئہ پریشان شدہ دست اسف ، یعنی ایادی روز کارده تلف
» اولہرق مفتش آرزو ، شونک بونک مجموعہ لرینی تحری و جستجو ایده ایده بعض آثار منظومہ
» و منشورہ سی بولنہ بیلیمش اولغاہ کندوسنہ وسیلہ رحمت و شو عبد عاجزجہ وظیفہ بنوتہ موافق
» بر خدمت اولوق اوزرہ بالترتیب اشبو مجموعہ طبع و تمثیل ایلدی »
دیمشدی .

پدرم ، باباسنک آثارینی جمع ایدرکن نہ قدر مزاحمی اقتحام ایتدی ایسہ ، بو تلید کترده
اب اکرم معنویاتنک اشعاریلہ مکتوبلرینی - و بالخاصہ مکتوبلرینی - تحری و تلفیق خصوصندہ
اوصرتبہ مصادف مشکلات اولدی . فقط ہر منظومہ ، ہر مکتوب بولندجہ وجداناً حس ایتدیکم
شوق و ذوق ، ہر زحمتک بدلنی عالیجنابانہ اودہ مش و نتیجہ دہ بندہ کزی اہمال استادہ قارش
مشتکی دگل ، متشکر بولندیرمشدر .

(پریشان شدہ دست اسف اولان) او متروکاتک نشری صاحبہ ، بو محاسن تارمارک جمعی ایسہ
بالعموم خلقہ وسیلہ رحمت اولدی .

درد جلد تشکیل ایده جک قدر مکتوب جمع و تحشیہ ایتکہ موفق اولدم سہ دہ بر بوقدر
مکاتیبک داہا موجود ویا ضایع اولدینغی تخمین ایدیورم . بوندن صوکرہ نہ قدرینی بولوق نصیب
اولہ حق بیلیم ! . . .

طبع و نشر اولنان برنجی جلدینی ، سیر ماضی و احیای خاطرات مقصدیلہ مطالعہ بیورمش

فکر تنقیدی و تحلیلی

— رضا توفیق بکک « قاموس فلسفه » سی مناسبتیه —

آرد صره، مؤلفین شرق اولسون، مصنفین غربک اولسون، متروک و منشی آثارینی اوقومقدن بر حظ طویارم. بونلرده اک زیاده نظره چاربان فکر تنقیدینک نقصانیدر. مثلاً [ابن خلدون]، جدیت و اصول دائرہ سنده سزه بر مسئله تاریخیه بی ویا بر ماده جغرافیه بی شرح ایدرکن یاری یولده، بردن بره خیالاته کرمی ویرر. قصه لره باشلاز. منطق و ریاضیات ایله، دساتیر فلکیه ایله طبان طبانه ضد ادعالرده بولونور.

[عالی] افندی - کنه الاخبار - نده، خفایق تاریخیه آره سنده طلسملردن بحث ایدر. الی آخره.

[اولیا جلی] مجارستاندن ویا کردستاندن دم اوردینی وقت امثالنه آنجق اساطیر اولینده تصادف ایدیلر مخیلاتی کوزلریله کوردیکنه دأثر تأمینات ویرر. بتلیسده ابدال خاڭک سرانی کبی. [ابرهم حق] ده، خلی طوغری و فنی اولماسی لازم کلن سوزلر آره سنده، صاپیتیر. اویدورمه بر فن و علمک تشریحانه کیریشیر.

بونلر شرقلی. غربیلرده بویه، مثلاً اوقوجه [نیوتن] بین الاجرام نواحی اثیره ده متوطن اجسام لطیفه دن بحث ایدر. [قانت] عقل صرف و تطبیقی بی دأثره استنطاقدن کچیررکن اویله چوروک اساسات اوزرینه مستند بر (ابدیت) ابداع ایدرکه، بوکون، بوکا کولمه مک قابل دکلدیر. هله [پاسقال]، آفل و حاضر بشریتک اک کسکین ذکارندن بری اولدینی حالده، معجزات کنیساتیه او صرتبه قایلیمش که صورمه بیکز. [فی چه]، بونک ایچون، کلیسانک اولادینی اک اهمیتلی، اک داهی شکار دیور.

ایشته، قدیم کتبخانه لر هپ بو فکر لرله پرورده رجالک آثاریله طوب طولودر. غریبدرکه برنجی صنفدن دهاته، بشره بیوک فتوحات فکریه و فنیه تأمین ایدن اعظم بیله، اسکی زمانده فکر تنقیدین کلیاً و یاقسماً محروم اولدقلرندن مدهش حقائقله برلکده شایان رحم ترهات ایله اثرلرینی املا اتمشلردر.

بو ذهنیت یاقین وقته قدر کلش، حتی، زمانمزده بیله فکر تنقیدین محروم ذواته تصادف ایدلمشدر. بلکه، آتیده ده بوانموز جلره راست کلینه جکدر. درجه اولاً سیاسیونندن [غلام دستون]، متفنی ظریف و لطیف [فلاماریون] بو مقوله داخلنده تصنیف ایدیله بیلیر.

قدیمده منقولات اصل، تنقید و تحلیل فرع و عارض ایدی. فکر تنقیدین محرومیت، بادی محجوبیت دکلدی. مثلاً، بر انسان، حسابدن بحث ایدرکن صاحبه لسه ضرری یوقدی. ادعایه دلیل آرانمازدی. دلیل، غیر منطقی ده اوله بیلیردی. بوکا عینیدرکه اصول خارجنده بر فن تدوین ایدلدیکی تقدیرده هیچ برکیمسه بوکا اعتراض ایتزدی. منطقده، اوائلده لئک و صریض ایدی. بر طاقم قیاسات ایله ایش حل ایدلدی ذهابنده بولونیور، لکن، اصل اوقیاسات بر عمل اوزرینه قورولمش اولمازدی.

برده *Systeme* دنیلن برزخ، غیا، اوچوروم، عقبه، هرنه دیرسه کز دیکز، فکر بشری بطلان وضالته سوق ایتشدی. بر استاد، بر اصول اتخاذا و آندن جوراب سوکوکی کی نتایج استدلال، بونلر اوزرینه بتون بر بنای فلسفی، علمی، سیاسی، اقتصادی و بدیعی انشا ایدردی. هیآتده [بطلمیوس]، مسائل شتاده [ارسطالیس] سیسته ملر قورمشر و آنلردن صکره انسال واعصار، بودساتیره اسیر اوله رق آنلرک خارجه جیقه مامشر، بر دائرة متمادیه داخلنده قالمشر ومع الاسف بورق فکری بر جوق نتایج وخیمیه سبیت ویرمشدی.

قدیمآ [ارسطالیس] مذهبی خارچنده دوشونمک بیله، غرب دار الفنونلرنده کفر تلقی ایدیلردی. کلیسا، اک جبار ظلمیه رحمت اوقوته جق بر شدتله [بطلمیوس] سیسته منی قلیجلاه مدافعه ایدیلردی.

منطق، کیف و هوسه، ایجابات حزبییه، تمایلات سیاسییه، مقتضیات مذهبییه کوره تدوین ایدلشدی، وقسطاس علوم، محک فنون، معیار عقل، حاکم افکار عد ایدیلن منطقک یا کلشده اوله بیله جکی ظن اولونموردی. حالبوکه دوقتور [لوبون] اک بیوردینی اوزره منطقده متعددر: بیثولوژیق، حسی، فکری منطقلرده وارد.

کذاک «حقیقت» ده مستقر دکلدرد. بلکه، بودقیقه نک حقیقی کله حک دقیقه نکنه بکزه منر و اویماز. حقیقت بر طالغیه شبهدر. بوآنده کی شکلی ایله آندن صکره کی شکلی آیریدر. سینه ما طوغرافده بر طاقم حرکاته شاهد اولورز: زید قائمیدر، قاعدمیدر؟ اوت، زیدک قیامی بر حقیقتدر، لکن منحصرآ فلان دقیقه ایچون. خایر، بر حقیقت دکلدرد، فقط مستقلاً فلان دقیقه ایچون.

برسیسته مه صاپلامق، آنک حقیقته قناعت تامه ایله قانع اولاق - تعبیری لطفآ عفو بیوریکز - محض حماقتدر. [ابن رشد]، که [ارسطو] نک بودرجه لایخطیلکنه قانع ایدی. و آنک سیسته می خارچنده علم و فن اولدیغنه ایمان ایدیلوردی، بر کره او یانسه ده مثلاً [قانت] ی اوقوسه. [بطلمیوس]، بعث بعد الموت سرینه مظهریتله [نیه تن]، [که پله ر]، [قوپه رنیقوس] و [لاپلاس] له کوروشسه. [اوقلیدیس]، پرکاری آینه آله رق فن حسابک بیله حقیقتدن شبهه ییه دوشن [آنری پوانقاره] ایله بر مقدار مداوله افکار ایتسه.

فنون قطعیه و طبیعییه ده بویله اولونجه، یاعجبا، حقوق کی، اجتماعیات کی، اقتصادیات کی شعبات معرفتده حقیقتک مرتبه سی نه در؟

*
**

[ره نه سانس] عهدندن بری فکر بشرک صفوتی یاواش یاواش زائل اولغنه. یوز طوتدی. جتسز ادعا قبول اولونماز اولدی. کشف ایدیلن اصول فنییه، هر ساحه ده تطبیق اولونمغه باشلانیدی. نقل، سقوط ایتدی. (نیچون؟) بر بیوک یایه قازانیدی. ریاضی اصوللر هان علم هیئت تطبیق ایدلیدی. بالآخره فنون طبیعییه دن هیچ بری قالمیدی که یکی طرز اشتغالاتی تلقی بالقبول ایتمش اولسون. بوندن بویله طرز شاعرانه سنده تاریخ بیله طات ویرمیور. علم روحه متدائر اسکیدن یازلمش بر رساله یی، تجربه بر اوقویکز. آندن صکره دماغک وجهه عصبیه نک تشریحی و فیزیولوژیسی اوزرینه مستند و افعال و اشتغالات روحیه نک بربر تحلیلنه کیریشور یکی بر کتابی

مطالعه ایدیکز . بلکه بو ایکنجیسی ده سزی تطمین ایتز . لکن سزک پیش عرفانکزه یکی بر طاقم آفاق آچار . سزی بلکه هدفکزه ایصاله موفق اوله ماز . فقط شهرای کوستر . حالبوکه بونلرک حضورنده رسائل قدیمه بر جوجق اویونجی مرتبه سنده قایلر .

بدیهاته مستند اولان بوادعای قونترول ایتک ایسته یلره مثلاً هند مجلداتنده کی کتاب تکوین ایله یکی هیئت وداوینزمک مقایسه سی تکلیف ایدرم .

*
*
*

رضا توفیق بکک سکز یوز کسور بیوک صحیفه دن مرکباً نشرینه موفق اولدقلری « قاموس فلسفه » نك برنجی جلدینك مطالعه سی مسائل فکریه ایله مشغول اولان قارئلردن رجا ایدرم . فیلسوف ، اوزون سنه لرک تجربه سی نتیجه سنده حاصل ایتدیکی ممارسه ایله بتون معادلات فکریه یی ، اک غاض مسائل حکمییه یی ، اک معضل قضایای بدیهه یی نقل ایدیور . اسکی ویکی فلسفه ، شرق و غرب حکمتی - عینی درجه ده - بو مجله ده یز طوتمشدر . تحلیلی و تنقیدی اصول ، نقلی علومک مواحهه سنده جدیت و جیادتی کنیدیلکندن کوستریور . بو قاموس عادتاً بر موزه در . بلااختیار انسانی مقایسه یه سوق و دعوت ایدر . قارئ نه قدر مقرد بر علوم سابقه پرستشکاری اولسه ، بو سکز یوز صحیفه نك عقیب ختمنده تصحیح زعم ایدر . هیچ اولمازسه غیر تنقیدی ، غیر تحلیلی علوم و حکمیاته قارشی اسکیزی کی مطیع اولماز . اشته بو تردد بیله ، مملکت مزده برخطوؤ ترقی عد ایدله ایدر . « قاموس فلسفه » یی اوقوییکز . همده یاواش یاواش ، کونده اون صحیفه اوقویه رق فرانسلرک دیدیکی کی deguster ایدیکز . صوکنده - ای کنجلر ! - محاکمه قابلیتکز تقویت بوله حق ، استعداد تنقیدی و تحلیلیکز آرته جقدر . هله تحصیل عالیلرینی کورمکده بولونان افندیلر بو کباب مستطابی ، دائماً کنیدیلرینه مراجعت ایدیلر Livres de référence کی ماصه لرینک اوستنده بولوندیرمه لیدرلر .

رضا توفیق بکک بو قاموسی صوکنه قدر ایصاله موفق اوله لرینی خالصانه معنی ایله برابر کنیدیلرندن دیگر بر رجاده ده بولونه جغز : بزه برده - ولو مفصل اولسون - بر فلسفه تاریخی لازم . محب حکمت مآبمز Fouillée نك اثری کی ، لکن صنادید شرقک مسالک و اصولاتی ده حاکی ، تاریخ بازارلرسه هر حالده عرفان ملیزه بیوک بر خدمت ایتش اولورلر . ترکاکلک تعالیسنه اشته بویله غیرت ایدیلر .

یکی کوی ۷ ایلول ۱۹۱۷

مهول نوری

قریم محاربه سنده انکلتزه سیاستی

جنتمکان سلطان مجید دورینک اکابر رجالی ایچنده اکزیاذه دولتک استقبالی تقویه یه چالیشان ، وقتط سیاسی آنتریکه لر ، استرقابلر تأثیراتیه بنای امیدینی اکال ایتمه دن هان منهدم اولدیغنی کورمک کی بر فلاکته دوچار اولان رشید پاشا مرحومدر . مشارالیه لوندره سفارتنده بولندیغنی مدتجه حقیقی بر وطنپرور کوزیله اوروپا سیاستنی تعقیب ایتش ، بقای دولتی تأمین ایده جک چاره نك آنجق عثمانلی عالمی « اوروپا افکار عمومیه سیله باریشدیرمق » ماده سینه معطوف و بلکه منحصر اولدیغنه قناعت کتیرمش اولدیغنی ایچوندرکه ۲۶ شعبان سنه ۱۲۵۵ تاریخنده (۳ تشرین ثانی سنه ۱۸۳۹)